

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Den materialistiska styrningen
i
förskola, skola och samhälle.

Camilla Hederstedt och Petra Ottosson

Specialisering: Specialpedagogik i förskola, skola och samhälle

Examensarbete, LAU370 och LAU390

Handledare: Katja Standfuss

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: HT10 1120 3

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Den materialistiska styrningen i förskola, skola och samhälle

Författare: Camilla Hederstedt och Petra Ottosson

Termin och år: HT 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Katja Standfuss

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: HT10 1120 3

Nyckelord: Konsumtion, barn, fantasi och kreativitet, hållbar utveckling, empati, värdegrund.

Uppsatsen syftar till att undersöka barns konsumtion. Vad kommer barnens inställning till konsumtion från? Kan det bero på: media, den kulturella miljön, den hegemoniska praxisen eller de styrande socioekonomiska förutsättningarna i barnens närmiljö?

Vi vill vidare koppla detta till hur barn upplever sin status i samband med sina ägodelar och titta på vad deras konsumtion får för konsekvenser, både ur perspektivet värdegrund och hållbar utveckling. För att undersöka dessa frågor genomfördes en kvalitativ studie i två olika miljöer, en förskola i Tynnered och i en förskoleklass i Göteborgs södra skärgård. Här intervjuades sammanlagt tre pedagoger.

På förskolan och i förskoleklassen genomfördes en enkätundersökning som mer hade formen av en frågeundersökning. Studien genomsyrades av att de vuxnas röst hördes mycket tydligare än barnens och analysen och slutdiskussionen bygger mer på de vuxnas perspektiv, eftersom det visade sig vara nödvändigt att detta uppmärksammades mer i våra frågeställningar.

När vi startade vår studie, trodde vi att vi skulle få ett helt annat resultat än vad som kom fram under arbetsprocessens gång. Vi trodde att det var barnet som styrde konsumtionen men, den styrande länken i all konsumtion visade sig vara den vuxna som hade en föreställning av vad den trodde barnet ville och behövde ha. Vi fann hur styrande media och reklam var för de vuxnas val av inköp och att det i samhället finns en ram som beskriver hur den ”lyckliga” människan skall leva för att uppnå detta tillstånd.

Vi tror att genom att arbeta med hållbar utveckling i förskola/skola, får barnet en förståelse för vikten av att värna om den miljö vi lever i. Genom kommunikationen som verktyg för att förstå våra medmänniskor möjliggörs en öppenhet av mångfald och förståelse för varandra där demokratin och empatin blir styrande element som vår framtida generation kan bygga vidare på i samhället.

Innehåll

1. INLEDNING.....	5
1.1 Disposition och avgränsning.....	6
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Teoretiskt perspektiv och tidigare forskning.....	7
1.3.1 Teoretiskt perspektiv.....	7
1.3.2 <i>Etiska möten i skolan</i>	8
1.3.3 <i>Värdegrunden, finns den?</i>	9
1.3.4 <i>Språk, kultur och social identitet</i>	9
1.3.5 <i>Kulturella föreställningar om barn</i>	10
1.3.6 <i>Leksakernas virtuella värld</i>	12
1.3.7 <i>Cyberungar: eller vad barn verkligen behöver</i>	12
1.3.8 <i>Barn i konsumtionssamhället</i>	13
1.3.9 <i>Vetenskapen och förnuftet</i>	14
1.3.10 <i>Juridiska rättigheter</i>	15
1.4 Frågeställningens bakgrund i FN:s barnkonvention och styrdokument	15
1.5 Metod och genomförande	17
1.5.1 Etiskt förhållningssätt.....	18
2. RESULTAT.....	19
2.1 Sammanställning av enkätundersökningen	19
2.2 Sammanställning av intervjuerna.....	20
3. ANALYS	22
4. SLUTDISKUSSION	26
4.1 Vad kommer barnens inställning till konsumtion från?	26
4.2 Vuxnas inflytande på barns konsumtion	27
4.3 Hållbar utveckling.....	28

4.4 Kan barns upplevelse av status i gruppen/samhället avgöras av vad de äger och har?	29
4.5 Vad får barnens konsumtion för konsekvenser?	31
5. Författarnas slutord.....	32
6. REFERENSER	32
FN:s barnkonvention och styrdokument.....	33
Sekundära källor	33
7. BILAGOR	34

1. INLEDNING

Barn idag anses växa upp i ett konsumtionssamhälle där de ständigt blir matade med reklam och liknande intryck som syftar till att öka deras konsumtion. På grund av detta har vi valt att undersöka ett antal barns konsumtion och vilken inverkan konsumtion kan ha på deras identitetsutveckling och värdegrund. I vår undersökning hamnade tonvikten på konsumtionen av leksaker och media, både utifrån ett vuxenperspektiv och utifrån ett barnperspektiv.

Några nyckelbegrepp som vi vill knyta till ämnet är fantasi och kreativitet, hållbar utveckling, empati och värdegrund. Med värdegrund menar vi i synnerhet barnens värdesättande av ting, deras syn på varandra och förmåga att förstå konsekvenserna av konsumtion. Detta är av relevans för alla som arbetar i skola och förskola, då vi bland annat skall arbeta med hållbar utveckling med barnen och ge dem en förståelse för hur de kan påverka vår/deras miljö, samt stötta dem i deras utveckling som medvetna medborgare i ett demokratiskt samhälle. I Lpo94 finns följande redogörelse: ”Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på” (s.3).

Vi blev uppmärksamma på problematiken när vi hittade flera artiklar i Metro som handlade just om barn och deras fritidsbeteende. En av dessa tar upp hur barnen i vårt samhälle har ett så späckat schema med flertalet fritidsaktiviteter, att barnen inte har tid och kraft till att umgås och leka med sina vänner (http://metropoint.metro.lu/20100930_Goteborg.pdf, s. 17, 101210). De väljer hellre att spendera sin tid framför tv och dator, på grund av att de helt enkelt inte har någon energi kvar när de är lediga. Dessa styrda aktiviteter gör att deras sociala utveckling blir lidande. Detta kan även få andra konsekvenser som vi såg i ytterligare en artikel i Metro som handlade om hur den bärbara datorn kan skada dig av att du suttit för länge med den i ditt knä. Pojken satt med sin laptop i knät i flertalet timmar och blev ”rostad” på låret. (<http://www.metro.se/2010/10/04/98533/sa-kan-en-dator-i-knat-rosta-din-hud/>, 101210). När ett barn sitter så länge med en dator i knät och inte upptäcker att datorn blir så varm att man får brännskador av den, kan det tyda på att barnet är osunt uppslukad av datorn och det spel eller liknande som det just då håller på med.

När detta skrivs står julen för dörren och vi mötte flera föräldrar i vår bekantskapskrets som har små barn (1-5 år). Dessa personer uttryckte en förvåning och irritation över att vänner och släktingar runt deras barn inte visade någon respekt för deras önskan att hålla nere på julklappar och presenter. De menade att trots deras uttryckta önskan, kom dessa människor i alla fall med mängder av ”onödiga” gåvor. Detta kommer vi att ta upp mer om senare i vår text.

Under skrivandets gång tog vi del av en dokumentär på Svt-play, *Köpgalna barn*, som handlar om hur marknadsföring för barn påverkar deras värdegrund och identitet. Marknadsföringen manipulerar sig in hos barnen och bygger på undersökningar gjorda av producenterna. Denna forskning är gjord på barn och undersöker deras reaktioner på produkter och hur de använder dem, för att de sedan skall kunna göra en reklamkampanj som barn inte kan motstå, då den är perfekt skraddarsydd för att kunna göra största möjliga intryck på dem. Denna dokumentär är gjord i USA, det enda I-landet som inte har några regleringar för marknadsföring som riktar sig mot barn. (http://svtplay.se/v/2262403/dokumentarfilm/kopgalna_barn?cb%2Ca1364145%2C1%2Cf%2C-1%2Fpb%2Ca1364142%2C1%2Cf%2C-1%2Fpl%2Cv%2C%2C2260955%2Fsb%2Cp115254%2C1%2Cf%2C-1, 101210)

Anledningen till att vi refererar till denna film, är att vi ser dessa tendenser även här i Sverige. Man gör allt för att kunna komma undan förbudet mot reklam riktad mot barn. Man sänder via utländska satelliter och via internet som är en lättillgänglig källa som de flesta barn har tillgång till. En del av vårt uppdrag som lärare är även att hjälpa barnen att få ett kritiskt förhållningssätt till media och reklam, så här står det på s. 6 i Lgr11: ”Eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt.”

1.1 Disposition och avgränsning

Den litteratur vi har valt, utgår från olika aspekter på ämnet och frågeställningen. Vi har lagt det teoretiska perspektivet och tidigare forskning under samma rubrik. Det teoretiska perspektivet kommer först i vår text. Detta har vi gjort eftersom det teoretiska perspektivet är något som återkommer i den övriga litteratur vi har valt. Vi fortsätter sedan med att ta upp tidigare forskning kring etik och moral och hur den grundas i samhället bland oss människor. Helt enkelt hur värdegrunden bildas och anammas hos barnen.

En annan viktig aspekt att ha med sig för att kunna svara på vår frågeställning är genom vilka glasögon vi ser på barn. Vi har därför ett avsnitt om hur man ser på barn, barndom och identitet för att få ett kritiskt förhållningssätt. Därefter kommer frågan om vad en leksak egentligen är. Även här vill vi att läsaren skall få en inblick i hur man kan se på leksaker på olika sätt och på hur många olika sätt man kan använda en leksak.

Vi fortsätter med att titta specifikt på barns konsumtion. Här tittar vi på vem som konsumerar och hur denna konsumtion kan se ut.

En författare i ämnet som inspirerat oss under hela lärarutbildningens gång är forskaren Georg Henrik Von Wright (1986). Denna bok introducerades för oss under kursen som behandlade ämnet hållbar utveckling. Han problematiserar, analyserar och filosoferar kring materialistisk styrning och värdegrundens (som han levde i) fall i samhället. Han talar om hur denna materialistiska påverkan och styrning bidrar till mänsklighetens förfall. Vi har valt denna bok, som trots allt har många år på nacken, på grund av att han förutspår ett samhälle som liknar det vi lever i idag. Vi upplever att hans vision av framtiden har blivit vår samtid.

Vi avslutar vår genomgång av tidigare forskning med ett litet avsnitt om juridiska rättigheter, det är viktigt att veta vad man får och inte får göra som pedagog när konsumtionen blivit så påtaglig att den skapar problematik i vår verksamhet.

Innan resultatet redovisas, kommer ett avsnitt som tar upp frågeställningens bakgrund i FN:s barnkonvention och styrdokument. Uppsatsen avslutas med en analysdel och till sist en slutdiskussion, i vilken författarnas egna tankar och slutsatser tas med.

Vi har valt att avgränsa oss genom att inte titta på frågeställningen utifrån ett genusperspektiv, detta skulle vi mycket väl kunna göra, eftersom det finns vissa skillnader mellan hur flickorna och pojkarna har svarat. En av anledningarna till att vi inte har med detta perspektiv är att det skulle blivit en helt annan frågeställning och studien skulle i så fall behövt vara genomförd på ett annat sätt, med lika många pojkar som flickor. Vi har heller inte undersökt specifikt hur föräldrarnas arbeten och ekonomi kan göra skillnad i konsumtionen.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att som blivande lärare få en inblick i hur barn konsumerar leksaker, samt knyta detta till hållbar utveckling så att vi kan medvetandegöra dessa frågor. Vi vill även belysa begreppet identitetsutveckling eftersom vi vill synliggöra barnens tankar kring konsumtion och koppla det till deras utveckling till medvetna samhällsmedborgare.

- Vad kommer barnens inställning till konsumtion från? Kan det bero på:
 - Media?
 - Den kulturella miljön?
 - Den hegemoniska praxisen?
 - De styrande socioekonomiska förutsättningarna i barnens närmiljö?
- Kan barns upplevelse av status i gruppen/samhället avgöras av vad de äger och har?
- Vad får barnens konsumtion för konsekvenser?
- Hur kan man koppla hållbar utveckling till ämnet?

1.3 Teoretiskt perspektiv och tidigare forskning

1.3.1 Teoretiskt perspektiv

Utgångspunkten för denna studie är det sociokulturella perspektivet. Enligt det sociokulturella perspektivet lär vi oss i interaktion med varandra och genom denna interaktion lär vi oss bland annat det sociala samspelet som är nödvändigt för att kunna delta i dagens samhälle och känna delaktighet. En stark förebild för det sociokulturella perspektivet är den ryska psykologen och pedagogen Lev S Vygotskij (1896-1934). Hans teori om det sociokulturella perspektivet utgör bland andra grunden för hur de svenska läroplanerna är utformade.

Vygotskij sammanfattar sin syn på fantasins betydelse så här:

Den kommande människan uppnår allt med hjälp av den skapande fantasin: att orientera sig i framtidens värld och skapa ett beteende, som grundar sig på denna framtid och utgår ifrån den, är den allra viktigaste funktionen hos fantasin. Och i den mån som det pedagogiska arbetets viktigaste uppgift är att styra skolbarnets beteende så att barnet förbereder sig för denna framtid, är en utveckling och övning av barnets fantasi en av de viktigaste uppgifterna i processen att förverkliga detta mål. Formandet av en skapande personlighet som strävar mot framtiden initieras med hjälp av en skapande fantasi som tar gestalt i nuet.

(Vygotskij, 1995, s. 100)

Vygotskij talar om hur vår hjärna utvecklas genom olika erfarenheter och intryck, han liknar hjärnan vid ett papper: när man viker ett papper bildas det spår. Dessa spår banar sedan väg för vidare utveckling av den då förankrade kunskapen. När man väl skapat ett sådant spår, faller det sig naturligt för pappret att vikas på samma ställe nästa gång, utan att det krävs så mycket ansträngning. För att man som vuxen skall kunna utveckla dessa färdigheter hos

barnet är det viktigt att det får uppleva lekens mångfald och föra den i aktion, då de kan härma och bearbeta sina nya erfarenheter och intryck som de sedan kan förankra i sin egen livsvärld.

Enligt Vygotskijs teori om ZPD (Zone of Proximal Development) lär vi oss bäst när vi själva får utforska vår miljö, men i samband med detta blir stöttad av en mer erfaren som kan hjälpa till att utmana när det behövs. Man kan stötta ett barn/en elev på många olika sätt, genom att till exempel agera som en utmanare eller förse barnet med kunskap som är inom deras utvecklingszon. Det är viktigt att vi som vuxna och pedagoger finns med barnet i dess kunskapsutveckling (Vygotskij, 1995, s. 100)

1.3.2 Etiska möten i skolan

Enligt *Etiska möten i skolan* kan man utifrån socialisationsteorin koppla barns etiska utveckling till vilken social kultur de befinner sig och är uppfostrade i (Johansson och Johansson, 2003, s. 71-72). Författarna tar upp fyra olika barndomsförståelser och menar att ditt förhållningssätt gentemot barnen är beroende på hur man ser på barndom, och vad den synen innebär. De fyra olika bilderna av barnet som tas upp är ”det formbara barnet, det goda barnet, det emotionella barnet och det förnuftiga barnet” (2003, s. 27).

Socialisationsteorin utgår även från att barn utvecklar sin moral och etik genom att imitera och kopiera de handlingar och mönster som finns runt omkring dem. Man menar även att man visar barnet vad som är rätt och fel genom att man reagerar känslomässigt på barnets agerande när det går över de normativa gränserna. Dessa känslomässiga reaktioner kan vara förmaningar och olika konsekvenser på deras handlande genom att till exempel ta något från barnet som är viktigt för det under en period, barnet kan få tv-förbud eller liknande (2003, s. 72).

Barnet lär sig normer och värderingar genom olika rutiner i familjen och andra sociala sammanhang, som till exempel i skolan. Det stannar dock inte här, utan barnet måste sedan återskapa moralen och göra den till sin egen.

I boken blir det tydligt att även om det finns ett visst etiskt förhållningssätt som verkar genomsyra de flesta skolor, skiljer det sig väldigt mycket från skola till skola och även från klass till klass, lärare till lärare. Boken tar upp många exempel på lärares olika perspektiv på deras värdepedagogiska uppgift.

När det gäller barns gemenskap och att koppla detta till deras etiska förhållningssätt, gör författarna detta genom att diskutera barns rätt till att få tillträde till varandras livsvärldar. Här beskriver författarna i sina studier att barnen upplever att de vuxna i skolan är de som bestämmer och har ensamrätt på makt.

1.3.3 Värdegrunden, finns den?

I *Värdegrunden, finns den?* (2001) beskriver Kennert Orlenius hur viktigt det är att ge barnet en grundläggande syn på etik och värden, vilket är bokens centrala tema. Värdegrunden är en bas i uppfostran där barnet lär sig etik och moral, att lära barnen se mångfald i samhället och respektera dess olikheter som finns runt dem. Det kan gynna dem till en utveckling av sympati och empati. Han citerar Hedin på sidan 25:

Värdegrundens styrka och svaghet är den abstrakta karaktären. Ingen vill egentligen något annat än det som står i värdegrunden. Det innebär att värdegrunden i sig själv är innehållslös. Den måste konkretiseras. Om man låter bli att göra det så kan man vara överens med alla. Det är en idealisk metod om man vill skapa en skenbar gemenskap.

Att uppfostra barnet till ett demokratiskt tänkande kan gynna det framtida samhället och det är inte bara föräldrarnas uppgift att göra det utan den ligger även hos oss pedagoger. Att förmedla kunskapen om ett demokratiskt tänkande där människan kan respektera och acceptera olikheterna som finns hos oss individer vidgar vår periferi och genom denna vidgade syn kan vi komma långt i vår kunskapsutveckling.¹

1.3.4 Språk, kultur och social identitet

Seija Wellros (1998) skriver om socialisationsprocessen, en process som innebär att människor som infinner sig i ett möte med varandra skapar denna process.

I socialisationsprocessen är språket en primär del. När språket uppstår mellan oss individer skapas det ett tankemönster, det är genom detta tankemönster som nya normer och värderingar grundas. Den sociala identiteten utvecklas även genom språket.²

Wellros skriver att:

Bokens bärande grundtanke är att alla normer som en grupp delar skapar igenkännande och trygghet och är därför nödvändiga i det sociala samspelet människor emellan. Men samtidigt är det just normerna, en delad känsla av vad som är "normalt", som gör andra till främlingar, till människor som inte är "som vi". (1998 s. 5)

Det är därför viktigt att kunna förstå och inse sin egen reaktion på det som är annorlunda.

Hon hänvisar till författaren Stephen Bochner (1985), vars teorier om de sociala grupperna i samhället kan delas in i två kategorier, "Vi och Dem", det är genom dessa två kategorier som fördomar om varandra kan uppstå, för att människorna som placerats i någon av dem, vill

¹ För att barnet skall få en grundläggande förståelse för hur dess konsumtion påverkar miljön ur ett globalt perspektiv, måste dess basala värdegrund ligga fast förankrad.

² Barnets basala värdegrund bygger på imitering av vuxna runt omkring det, dessa vuxna bidrar till barnets sociala identitet och språket är det verktyg som utvecklar framkomsten av denna identitet.

sträva mot samma mål i samhället. Att uppnå den bästa titeln som samhällets alla regler har målat upp som en exemplarisk livsstil och medborgarskap. (s. 171)

Denna kategorisering av ”Vi och Dem” är något som skapas i människors relationella samspel, där man klankar ner på andra för att lyfta upp sig själv, därför är det av stor vikt att vi människor på ett tidigt stadium lär ut om varandras olikheter. Detta beskrivs även av Wellros med ett citat av Åke Daun: ” Alla människor är olika varandra. Men alla människor är inte lika olika varandra.” (1998, s. 177) Det kommer alltid att finnas barn i en grupp med mer gemensamma nämnare än andra, det är då viktigt att motverka en ”Vi och Dem” känsla i gruppen.

Hon avslutar sitt resonemang med att belysa, att det vi människor måste försöka eftersträva är ett tankemönster där människor kan se varandras olikheter och acceptera dem. Vi alla befinner oss i sociala grupper som för andra grupper kan anses vara annorlunda.

1.3.5 Kulturella föreställningar om barn

Författaren Karin Normans huvudsakliga budskap är att vi ser olika på barn och barns kultur beroende på vår egen kulturella identitet och tillhörighet. Den sociala verklighet som vi befinner oss i speglar hur vi uppfostrar våra barn och vad som blir till norm i vårt samhälle. I förskola och skola finns det många olika kulturella föreställningar och det spelar ingen roll var du befinner dig i landet, dessa kulturer kan skilja sig från familj till familj. I första kapitlet står det:

Att vara barn, liksom sättet att ta hand om och uppfostra barn är med andra ord inte bara en individuell eller psykologisk fråga utan det är en oskiljaktig del av den sociala och historiska verkligheten; det är ett sätt att forma den verkligheten och konkretisera den sociala innebörden av att vara människa.

(Norman, 1996, s. 13)

Norman problematiserar begreppet kulturella föreställningar och menar att det inte finns något som ett homogent samhälle. Kultur är något som kan skilja sig mellan familjer och individer. Man är hela tiden inbegripen i en social process som skiljer sig åt beroende på i vilken social kontext du befinner dig i just nu och vad du bär med dig.

På samma sätt diskuterar hon vad som avgör hur vi ser på barn och hon menar att man inte kan ta ur begreppet barn ur sitt sammanhang, det måste sättas i relation till en kontextuell verklighet. Hon säger att: ”Barn är en social kategori i relation till vuxna.” (Norman, 1996, s. 25)

Ur ett historiskt perspektiv har det alltid funnits olika föreställningar om vad det innebär att vara barn och vad dessa barn skall ha för rättigheter. Det är svårt att få ett historiskt perspektiv på vad det innebär att vara barn, istället blir perspektivet barndomens historia, eftersom det är vad som finns dokumenterat. Vi får ett perspektiv på en konstruerad barndom, istället för hur barn faktiskt levde. För att förstå barnens kultur, måste vi ta i beaktning att den speglas genom vuxna.

I samband med dessa föreställningar om barndom, har det samtidigt funnits teorier om hur man bäst uppfostrar sina barn. Norman skriver att barn är kanske den sociala kategori som av samhället mest blivit utsatta för olika teorier och utövande av vad man tror är bäst för dem (1996, s. 58-59).

Vi försöker hela tiden skapa en tillvaro för våra barn som utgår från våra tankar om vad vi tror att barnen behöver. I vårt samhälle anser vi att leken är en viktig del i barnets värld och vi tycker att barnet skall leka och utbildas istället för att arbeta. Det är genom just leken och utbildningen som barnet utvecklas till en funktionell vuxen i sitt samhälle.

Den sociala och symboliska innebörden av barnets lek är en bild av hur barnet skapar sitt kulturella sammanhang. Det som sker runt omkring barnet och hur barnet tolkar och bearbetar detta speglas i dess lek. Leken är alltså till stor del situationsbunden. Den visar även en skymt av barnets sociala identitetsuppbyggnad.

I leken kommer även användandet av leksaker in. Dessa leksaker värderas på olika sätt av oss vuxna och är en viktig del av leken. Norman skriver att de leksaker som får ett genomslag hos barnen är leksaker som ger barnen möjlighet att gestalta olika saker i sin lek och att dessa ofta är leksaker som är möjliga att omvandla till det syfte som barnet vill använda dem till. Barnet ses inte som någon som har någon stor inverkan på samhällets produktion, utan är snarare som en både direkt och indirekt konsument i samhället.

Enligt Norman lever vuxna i vårt samhälle i stor utsträckning i en verklighet där arbete gör oss till dugliga medborgare och samtidigt värderar fritiden till den del av livet som är viktigast och då vi kan finna vår sanna natur (1996, s. 100). Att många familjer i stor utsträckning har föräldrar som bägge är förvärvsarbetande, leder till att många barn idag lever i en institutionell miljö, t.ex. förskola, skola, och det är där vi växer upp.

Vänner och vänskap är något som av vuxna tilldelas stor vikt och Norman menar att vänner är något som visar vårt sociala värde. Vi är i det industriella samhället ifrån varandra större delen av tiden, släktskap och familj är inte dem vi umgås mest med, utan snarare är det våra kollegor eller klasskamrater/förskolebarn som vi spenderar den mesta tiden med. Eftersom vi som vuxna har en så liten inblick i våra barns liv, blir barnens vänskapsrelationer ett mått på hur väl de lyckas.

I våra vänskapsrelationer finns det även ett element som Norman beskriver som ett socialt materialistiskt band (1996, s. 140). Vi lånar pengar av varandra, utför tjänster för varandra och ger varandra gåvor vid olika tillfällen, till exempel födelsedagsfirande eller jul. Detta är en social företeelse som fungerar när vi finner en balans och det blir ett jämbördigt givande och tagande. Vi uttrycker också vår tillhörighet till en viss social grupp eller våra vänskapsband genom att använda oss av samma kulturellt materiella medel eller symboler, detta kan till exempel vara samma sorts leksaker, kläder eller liknande (1996, s. 141).

1.3.6 Leksakernas virtuella värld

Vad är en leksak och när blir den till en leksak? Är det när den ligger i förpackningen på hyllan i leksaksbutiken? Eller är en leksak en leksak först när den är i händerna på ett barn som använder den som en sådan? Detta är några av de frågor som författaren Torben Hangaard Rasmussen tar upp i början på sin bok *Leksakernas virtuella värld* (2002). Han menar att det är först när barnet använder tinget som en leksak eller ett lekredskap, som man kan se det som ett sådant. Med andra ord kan man säga att vad barnet än bestämmer sig för är en leksak eller ett lekredskap, blir till detta i barnets händer. En leksak är enligt Hangaard Rasmussen något som barnet för med handen, medan ett lekredskap är något som barnet använder hela kroppen för att använda. Ett exempel på en leksak kan vara en docka och ett exempel på ett lekredskap kan vara en klätterställning.

Hangaard Rasmussen skiljer på tillverkade leksaker och skapade leksaker, här menar han att de tillverkade leksakerna är till exempel spadar och hinkar eller liknande, medan en pinne som används som ett svärd är exempel på en leksak som är given av naturen och skapad av barnet.

Förskolan och skolan är enligt Hangaard Rasmussen det ställe där barnen (här i Norden) lär sig om leksaker. De får genom kamrater lära sig vad en leksak skall och kan användas till och hur man kan kombinera och omskapa dem på alla möjliga sätt och dessutom skapa lekar som utgår från dem. Hangaard Rasmussen menar att leksaken blir till en leksak i kraft av att den skapar möjligheter för barnet att skapa sin lekvärld kring den.

Hangaard Rasmussen kopplar även detta till Vygotskijs teori om leksaker som säger att en leksak blir till en leksak när den används i en imaginär värld som något annat än vad den är skapad för. Anledningen till varför de gör detta, menar Vygotskij, är för att de vill prova på att göra saker som finns i vuxenvärlden, men som på grund av att de är barn, ligger utom räckhåll för dem. De provar då att leka dessa saker för att få utlopp för denna nyfikenhet.

När det gäller dataspel och media diskuteras det i boken om dataspelen och den så kallade virtuella lekvärlden, håller på att ta över barnens lek. Hangaard Rasmussen talar om dataspel som något som kan i framtiden dominera barnens fritid och intressen och han tar upp olika exempel på hur detta kan skönjas redan idag (2002). Några av dessa exempel är hur barnens aktiviteter blivit mer styrda av vuxna och olika organisationer och hur lek fått hård konkurrens med tv och olika sorts dataspel. Urvalet är större och försäljningen av de ”vanliga” leksakerna har minskat, medan försäljningen av data och tv-spel har ökat.

1.3.7 Cyberungar: eller vad barn verkligen behöver

I alla tider har barn velat efterlikna vuxenvärlden och de har gestaltat den i sina lekar.
Vi vuxna har försett dem med rekvisita i form av leksaker för att stimulera till mer lek,
men nu ger vi dem riktiga grejer.

(Ellneby, 2005, s. 13)

Detta citat är taget ifrån boken *Cyberungar* (2005), där författarinnan Ylva Ellneby skriver om dagens ungdomar som växer upp i ett samhälle fyllt av stress, vuxna som har dåligt

samvete för att de inte kan ge den tid som de vill ge till sina barn för att karriären går före allt annat och genom detta dåliga samvete försöker de köpa till sig barnets kärlek.

Hon beskriver vikten av barnets utveckling, där samhällets alla intryck kan göra skada på barnets kunskapsutveckling, för att all teknik och information skyndas fram i sin utvecklingsprocess. Hon talar även om att familjerna i dag har ett sådant fullbokat schema att barnen knappt hinner leka på sin fritid med sina kompisar, barnet blir starkt påverkat av de yttre stressfaktorerna, där av blir det hämmat i sin utveckling för att den kreativa leken fallerar.

Ellneby förklarar även att barn i dag blir vuxna fortare än förr, dagens fyraåring är som 80-talets sexåring för att de vill vara som oss vuxna. Föräldrarna påverkar även denna fråga då barnens vardag fylls med fritidsaktiviteter så att de knappt hinner med sig själva, och där de materiella sakerna mer och mer liknar de vuxnas.

Hon tar upp starka element som "Curlingföräldrar", våld på tv och spel. Hur skall ett framtida samhälle kunna byggas på empati när barnet själv inte vet hur man skall ta hand om sig på egen hand? När det knappt får tid till att lära sig stå på egna ben för att föräldrarna känner skulden i att inte kunna umgås med sina barn på grund av yttre faktorer. Ett exempel på tidsbristen till sina barn tar hon upp på sidan 13 där hon skriver om att istället för att sätta en nyckel runt barnets hals lägger de vuxna en mobiltelefon i fickan, det blir då lättare att nå barnet.

Hennes bok vill belysa vikten av omsorgen och uppfostran till och hos barnet, att det både är viktigt för oss vuxna; pedagog som förälder ge barn en fast punkt att stå på genom engagemang och kärlek, men även kunna ge barnet självständighet så det klarar av att stå på egna ben i det framtida samhället som vuxen.

1.3.8 Barn i konsumtionssamhället

I boken *Barn i konsumtionssamhället* av Barbro Johansson (2005) kan man läsa om hur barn växer upp i ett samhälle byggt av det materiella tingets värde. Hon hänvisar på s. 15 till Slater (1997) och skriver: "Konsumtion är i högsta grad en handling som går utöver den enskilde individen och får sin betydelse i sociala sammanhang." Att äga en dyrbar sak idag blir som en statusgrej bland barnen där de som har den fräckaste och senaste prylen är "tuffast".

Hon beskriver dagens barn som helt involverade i konsumtionssamhället genom tv, media och reklam, men hon problematiserar även barnens ställning i samhället. Detta gör hon genom att knyta an till forskning som menar att barndom är en kulturell konstruktion och att den har förändrats genom åren och ser olika ut beroende på i vilken kultur du lever. Hon problematiserar barnens maktlöshet och jämför den med att leva i ett patriarkalt samhälle som kvinna. På samma sätt, menar hon, är det att leva som barn i ett land som har lagliga förordningar för att skydda barnen. Dessa förordningar är till för att skydda barnen, men på grund av att de gör den vuxne till den med absolut makt, förstärker de barnets maktlöshet gentemot den vuxne.

En punkt som hon tar upp är att det ofta är mor- och farföräldrar som ger barnbarnen saker, pengar eller godis, även när föräldrarna sagt nej till barnet. Hon hade även sett hur vänner till familjen gav ett barn veckopeng. Hon beskriver att hon iakttagit med viss förvåning hur

vanligt det faktiskt var att någon annan än föräldrarna är involverade i barnens konsumtion och ekonomi. När det däremot gäller föräldrarnas försök att involvera barn i den ekonomiska världen, beskriver hon tre olika anledningar till varför de gör detta. Den pedagogiska anledningen som innebär att barnet lär sig handskas med pengar och får en större förståelse för dess värde, den praktiska som innebär att det är ett enkelt sätt att överföra pengar från förälder till barn, utan någon större tanke bakom och slutligen det sociala skälet som innebär att pengar skapar sociala relationer mellan barnet och den vuxne.

Johansson (2005) skriver att när det gäller barns konsumtion är det många inblandade som måste ta sitt ansvar för att konsumtionen inte ska få skadliga konsekvenser, det är de vuxna runt barnet, inköpare och producenter av de saker som riktar sig till barn och alla som kan påverka barnets värdegrund kring konsumtion till att bli medveten om hur konsekvenserna blir. Hon lägger stor vikt vid att starta en politisk diskussion kring ämnet för att undvika att alla beslut som rör barns konsumtion fattas av människor som är långt från källan, både på ett lokalt, nationellt och internationellt plan.

1.3.9 Vetenskapen och förnuftet

Den finske filosofen Georg Henrik Von Wright talar i boken *Vetenskapen och förnuftet* (1986) om vad som händer när kristendomens värderingar får sitt fall och de vetenskapliga teorierna tar över. Man skulle kunna säga att boken tar upp två primära punkter. Den första är hur vetenskapen och industrin utvecklas och vad detta får för inverkan på vår världsbild, miljö, moral och våra sociala relationer. Han målar upp en vision om dagens samhälle. Den andra är hur vi reagerar på detta och hur vi sedan väljer att hantera denna förändring. Detta tar även Von Wright upp i sin inledning där han motiverar sin bok. Von Wright beskriver hur han tror att människans livsvillkor kommer att förändras genom den vetenskapliga teknikens framfart. Han ställer sig frågan: Vart är vi på väg?

På ett slående sätt tar han upp hur reaktionerna blir bland samhällets medborgare och eftersom boken är skriven 1986 kan man se hur många av de tankar och teorier som han skrivit ned i boken, faktiskt kan stämma överens med den verklighet vi lever i idag. En av hans farhågor är hur människor styrs av materialismens omedelbara tillfredsställelse och hur vi blir mer och mer isolerade. Familjestrukturen löses upp och vi skärmar oss mer och mer från varandra.

Istället för att söka svar på livets gåtor genom religion, försöker vi finna dessa svar på andra sätt. Genom karriär, status, ekonomi, ytliga attribut, droger eller vad han kallar för "[...] det alltmera utbredda svärmeriet i västvärlden för österländsk (indisk, kinesisk) levnadsviisdom, mystik och metafysisk religiös spekulatión." (Von Wright, 1986, s. 29)³

I kapitel åtta problematiserar Von Wright industrisamhället och pratar om att människorna i samhället tävlar med varandra och den som vinner kampen är den som har högst status och

³Här kan man ana att författaren själv har en färgad syn på olika livsåskådningar; språket är något cyniskt och vinklat. Boken är skriven 1986 och det råder en annan syn på vad som är etiskt lämpligt att skriva i en text. Idag skulle man kunna hänvisa till Lpo94 där det står att all undervisning skall vara icke-konfessionell. Trots detta har vi valt att ha med boken, eftersom den faktiskt spekulerar i vad som kommer att ske i framtiden och vi befinner oss, till skillnad från författaren, i denna framtid.

materiellt har lyckats bäst. Det byggs upp en stress och jäkt i takt med att kraven ökar på din prestation. I slutändan spelar det ingen roll var på denna statusstege du befinner dig, på grund av att du saknar riktlinjer och normer (värdegrund) kommer du aldrig känna att du är tillfreds med din situation. Du kan alltid få det bättre. Genom denna strävan efter att ständigt uppnå nya mål blir människan sitt eget lyckopiller. Klyftorna i samhället ökar genom en elitistisk syn på människan.

Vart är vi då på väg enligt Von Wright? Han skriver: ”Det är något av en paradox, att ju mer mänskligheten måste lita till sin egen klokhet och uppfinningsrikedom, desto mera hjälplös blir den enskilde människan och desto omänskligare hennes samhälle.” (1986, s. 151). Han tror att människan sannolikt kommer att förgöra sin egen art och skapa sin egen undergång genom sin giriga kamp att ständigt vara bättre än igår.

1.3.10 Juridiska rättigheter

I *Juridiska rättigheter* av Mare Erdis (2007) finner man information om huruvida man som lärare/pedagog eller rektor får lov att omhänderta elevers privata egendom som tas med till verksamheten. Sedan den 1 augusti år 2007 är det tillåtet att ta ifrån en elev ett föremål som kan anses vara störande eller skadlig. Det är dock viktigt hur man omhändertar tinget så våld inte uppstår. Erdis tar bara upp frågan utifrån skolans perspektiv men inte från förskolans. Erdis ger läsaren ett bra redskap att ha med sig i verksamheten då dessa frågor kan dyka upp.

1.4 Frågeställningens bakgrund i FN:s barnkonvention och styrdokument

FN:s barnkonvention utformades 1989 och är ett rättsligt internationellt bindande avtal. De länder som anslutit sig måste alltså enligt detta avtal följa dessa bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. I barnkonventionen kan man följa fyra primära grundregler, dessa är:

- att alla barn har samma rättigheter och lika värde (artikel 2)
- att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut (artikel 3)
- att alla barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6)
- att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (artikel 12)

(*FN:s Barnkonvention*)

I artikel fem understryker barnkonventionen hur viktigt det är att stötta och respektera föräldrar eller de vuxna som på något sätt är involverade i barnets uppfostran, så att dessa barn får möjlighet att utöva de rättigheter som tilldelats dem i konventionen. Barnkonventionens genomgripande syfte är att varje barn har rätt till ett liv med kvalitet som säkerställer dess utveckling och som ger dem en chans att uppnå samma som alla andra barn i det samhället.

Barnet skall även ha rätt till yttrandefrihet, både som i att ha rätt till att söka information och finna kunskap och yttra sig med sina åsikter såväl som genom gestaltande konstnärliga

uttrycksformer. De ska få ta en likvärdig plats i samhället oavsett bakgrund och förutsättningar.

I artikel 29 står det att:

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att [...]
- (c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;
- (d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;
- (e) utveckla respekt för naturmiljön

(FN:s barnkonvention s. 28)

Lpfö98

I läroplanen för förskolan står det att man skall verka för att barnen får med sig en grundläggande demokratisk syn som innebär att de lär sig acceptera och respektera människors olikheter och bakgrund. Förskolans ansvar är även att utveckla barnets empati och solidaritet till varandra. Detta är något som förskolan skall hjälpa till att grundlägga tidigt hos barnet.

I den reviderade upplagan från 2010 av *Lpfö98* står det:

Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser. Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder. (s. 4)

Längre ner på samma sida står det: ”Att hävda grundläggande värden kräver att värderingar tydliggörs i den dagliga verksamheten.”

Medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur ska bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet.

(*Lpfö98*, rev.2010, s. 6)

Detta är även grundläggande värden som står att finna i *Lpo94* och *Lgr11*.

Vi kan även läsa om att skolan skall sträva efter att ge eleverna ett vidare perspektiv på hur man kan värna om sin miljö. Genom skolan skall även eleverna utveckla ett kritiskt förhållningssätt gentemot den information som florerar i samhället. Detta är något som är nödvändigt för att barnet skall kunna bli en fullvärdig medborgare i ett demokratiskt samhälle. Under rubriken ”Skolans uppdrag” i *Lgr11* står det att skolan skall främja elevers eget tänkande och deras idéer för att gynna framtida entreprenörskap.

1.5 Metod och genomförande

För insamling av vårt empiriska material har vi valt att använda oss av samtalsintervjuer med tre pedagoger, samt av enkätundersökning med tretton barn i åldrarna fem till sex år. Vi har genomfört undersökningarna på en förskola i ett höghusområde och en skola belagd i ett villaområde i Göteborg. Vi valde att använda oss av våra respektive vfu-områden, eftersom de skiljer sig både socioekonomiskt och kulturellt.

Vi har valt att avgränsa oss och inte ta med könen på respondenterna, då detta kan leda till att läsaren skapar egna värderingar kring genusfrågor, ett perspektiv som vi medvetet valt att inte undersöka närmre.

En annan anledning till detta val är att vi känner våra respektive grupper och därmed kan få ett djupare perspektiv på våra frågor. På skolan i villaområdet var det många högstatusbarn⁴ i gruppen och ganska mycket konflikter som följde av detta. Under hösten hade skolan problem med många konflikter runt barnens puttekulespel. Det var stölder och lögn runt om detta och statusen bland barnen kom att kretsa kring hur många kulor man hade och hur stora de var. Dock spelade den redan existerande statusfördelningen in och de mer erfarna barnen lurade de mindre erfarna barnen. Lärarna i gruppen arbetade mycket kring värdefrågor och hade många övningar och dramatiseringar tillsammans med och för barnen, bland annat ”heta stolen”, en övning som går ut på att byta plats när man håller med om ett påstående. Ett exempel på ett sådant påstående kan vara ”Det är viktigare med mycket leksaker än med kompisar”. Övningen ger pedagogerna en bild av hur barnen tänker och även vilka barn som gärna imiterar vilka barn, istället för att göra självständiga val.

Intervjuerna skedde enskilt och vi använde oss av en diktafon för att spela in samtalet. Dessa inspelningar har vi sedan transkriberat i sin helhet. Vi har förberett pedagogerna på att samtalet kommer att spelas in och fått deras godkännande. Vi har tagit hänsyn till de fyra etiska förhållningspunkterna enligt Vetenskapsrådet. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, 2010-11-29).

Pedagogerna fick möjligheten att ta del av frågorna i vår intervjuguide för att vara förberedda på vad vi skulle undersöka. Denna intervjuguide innehöll de grundfrågor som intervjun skulle utgå från (se bilaga). I vår samtalsintervju använde vi oss av öppna frågor till vilka det även tillkom följdfrågor om det var något som vi ville att de intervjuade skulle utveckla eller förtydliga. Intervjuerna kom därför inte att bli helt homogena i sin form. Vi var båda närvarande under intervjun men det var främst en av oss som ställde frågorna, den andra lyssnade aktivt och antecknade.

Vi har valt att göra samtalsintervjuer med pedagogerna eftersom det ger en möjlighet att, som vi skrivit ovan, ställa dessa följdfrågor. Enligt Esaiasson, m.fl. (2007, kap. 13 och 14) är samtalsintervjuer ett bra sätt att samla in material, då man oftare får fram ett material som är mer kvalitativt, än om man ställer slutna frågor i någon form av enkät. För att få ett djupare perspektiv på våra frågeställningar valde vi alltså att använda oss av en kvalitativ metod.

⁴ Med högstatusbarn menar vi barn som har en hög status i grupp- och leksammanhang. Vi syftar inte på status som i mycket tillgångar, ex. kläder och leksaker. Dessa barn vill ofta leda och bestämma i gruppen.

Den andra delen av vår studie inkluderade barnens deltagande. Här valde vi att istället använda oss av enkäter både med öppna frågor och frågor med fasta svarsalternativ. Huvudsakligen bestod enkäten dock av öppna frågor. Vi valde att genomföra enkäten enskilt med barnen och det var vi som ställde frågorna, då de flesta barnen inte kan läsa och skriva ännu. Enkätundersökningen fick alltså mer en form av frågeundersökning, då barnen egentligen inte svarade helt enskilt på frågorna eftersom det var vi som ledde undersökningen (Esaiasson, m.fl., 2007, s. 258-259).

Under undersökningens gång visade det sig att vi behövde förtydliga våra frågor eftersom formuleringarna och språket behövde anpassas mer till barnen. Detta berodde på att vi inte gjort någon provomgång av våra enkäter och upptäckte att vissa frågor var för svåra för barnen att förstå i de formuleringar som stod.

Ett exempel på detta var frågan ”Hur mycket tror du att den kostade?” som syftade på frågan innan om vad deras favoritleksak var för något. Här fick vi för vissa barn ge exempel, detta var om de trodde att den kostade mer eller mindre än hundra kronor.

Vi genomförde enkäten med tretton barn i åldrarna fem till sex år. Barnen kom från två olika områden, ett villaområde och ett höghusområde. Som vi tidigare nämnt i texten, använde vi oss av två olika stadsdelar som vi trodde skulle bidra med en differentiering när gäller den socioekonomiska och kulturella miljön. Vad vi däremot upptäckte under studiens gång, var att antalet barn som deltog var för få för att denna eventuella differentiering skulle synas.

På grund av att de flesta av barnen som deltog i studien inte var läskunniga, valde vi att sitta med barnen och läsa och utveckla frågorna för dem. Enkätundersökningen fick inte samma kvalitet som en samtalsintervju skulle fått, men blev mer kvalitativ än kvantitativ och mer lik en frågeundersökning än en enkätundersökning. Om vi hade haft möjlighet att göra om vår undersökning bland barnen, hade vi valt att genomföra den på ett annat sätt än med enkätfrågor. Detta eftersom en enkätundersökning riktar sig främst till äldre och läskunniga.

1.5.1 Etiskt förhållningssätt

Innan undersökningen genomfördes hade vi informerat barnens föräldrar om att vi skulle komma ut och genomföra en enkät och vi bad om deras tillstånd för barnens deltagande. Vi informerade dem om de fyra etiska förhållningsreglerna (se ovan). På skolan skickade vi ut ett brev som föräldrarna fick skriva på, på förskolan fick vi ett intyg från personalen som innebar att de hade en muntlig överenskommelse med föräldrarna till barnen som deltog.

När vi genomförde själva undersökningen hade pedagogerna på förskolan informerat de femåringar som de valt ut till undersökningen och frågat om de ville delta. På skolan ställde vi frågan mer öppet och de barn som ville fick delta i undersökningen. Detta på grund av att det fanns fler barn inom målgruppen på skolan än på förskolan.

Anledningen till att vi valde att genomföra båda undersökningarna enskilt med den som deltog, var delvis att vi inte ville att deras svar skulle påverkas av någon annans åsikt, vi är dock medvetna om att vi med vår närvaro omedvetet kan ha påverkat deras svar med vår kroppshållning, betoning av ord eller mimik (Esaiasson, m.fl., 2007, kap. 13).

2. RESULTAT

2.1 Sammanställning av enkätundersökningen

En central fråga för att vi skulle få en bild av barnens konsumtion var hur ofta barnen får nya leksaker och när de får dem. När vi ställde denna fråga fick vi till svar från de flesta barn att de inte fick nya leksaker ofta. Vi talade med barnen om när det var vanligast att de fick nya leksaker och det visade sig att de flesta barnen fick leksaker vid högtider som till exempel jul, födelsedag eller när de varit hos tandläkaren, doktorn eller liknande.

Eftersom många av barnen var i en ålder då man tappat sina mjölk tänder, fick många av dem pengar när de tappat en tand, men de flesta fick ingen veckopeng. Det var bara två av barnen som fick veckopeng och de berättade, att för att få den var de tvungna att städa sina rum och hjälpa till hemma.

På grund av att det var så få som faktiskt fick veckopeng eller pengar att själva ansvara för, var det svårt att se vad de prioriterade att använda dem till.

Vi undrade om barnen helst lekte med kompisar eller leksaker och vad som var viktigast för dem av dessa två alternativ. De flesta barnen svarade att de tyckte att det var roligare att leka med sina kompisar.

När vi ställde frågan om var pengar att köpa leksaker för kommer ifrån, insåg vi att frågan kunde tolkas utifrån två olika perspektiv. Utifrån deras perspektiv om hur barn (de själva) kan få pengar för att köpa leksaker, svarade de bland annat att man kunde spela på en flöjt med en hink framför där folk kan lägga pengar, sälja saker, spara kronor i sin sparbössa eller sälja jultidningar. Det var bara vissa av barnen som utgick ifrån de vuxnas perspektiv de svarade då att man kunde jobba, man fick pengar tillbaka när man handlade något eller att man kunde handla med sitt kort. Det av barnen som sade att man kunde handla med sitt kort trodde att till kortet kom pengarna från banken, för att få pengar på banken skulle man sätta in dem där. Dock visste inte barnet var pengarna som man sätter in på banken kommer ifrån.

Majoriteten av barnen gissade på frågan om hur mycket deras favoritleksak kostade och under samtalets gång framkom att de allra flesta inte hade en aning om leksakens egentliga kostnad. Vi fick då, som vi nämnt tidigare, på denna fråga ge barnen ett exempel. Exemplet vi gav dem var om de trodde att den kostade mer eller mindre än etthundra kronor.

Som vi tagit upp i avsnittet ”Metod och genomförande” var det i villaområdet många högstatusbarn i gruppen. Dessa barn leker ofta med varandra på fritiden och med detta i bakhuvudet är det intressant att se att över hälften av barnen upplevde att de hade mer leksaker än sina kompisar. Vad man kan koppla detta (samt observationen⁵ kring puttekulespelet) till är att hög status inte hänger ihop med hur dyra leksakerna är, utan hur många man har. Mer än hälften tyckte att det var viktigt att ha många olika leksaker. Ett barn

⁵ Observationen kring puttekulespelet är gjord av den ena författaren under Vfu-perioden HT 2010 (Vfu=Verksamhetsförlagd utbildning), den pågick under de fyra veckor som författaren befann sig ute i verksamheten. Den finns dock inte dokumenterad.

berättar att det inte var viktigt att ha många olika leksaker, men vill ha tio av samma, tio brandbilar, tio Porschar, tio limousiner.

När vi jämförde frågan om vikten av många olika leksaker med frågan om vad de helst lekte med, kompisar eller leksaker, såg vi att fyra av dem som svarat leksaker, tyckte att mängden av leksaker var väsentlig för att det skulle vara roligt. Det var fem som svarat kompisar och samtliga av dem tyckte *inte* att mängden leksaker var viktig.

Vi ville se om barnen hade någon tanke om hållbar utveckling och frågade dem därför vad de gjorde med sina leksaker när de tröttnat på dem. Det visade sig att det bara var två av barnen som slängde sina leksaker, resten sparade eller gav bort dem till sina syskon eller andra släktingar. Ett av barnen berättade att leksakerna sparades för att kunna ges vidare till sina egna barn. Detta tyder inte direkt på att de hade någon tanke om hållbar utveckling, men deras föräldrar slängde inte leksakerna bara för att barnen tröttnat på dem. Barnen förklarar även att *vi*, mamma och pappa sparar leksakerna och lägger upp på vinden. Det är inte barnen själva som styr över vad som skall hända med leksakerna när de inte används längre.

2.2 Sammanställning av intervjuerna

Vi valde att intervjua tre pedagoger. En pedagog är förskollärare, en är grundskollärare för döva och hörselskadade med språklig inriktning mot år 1-7 och den sista är matte/NO-lärare i år 1-7. Alla tre hade egna barn som de under intervjun drog paralleller till. (Pedagogernas barn är äldre än barnen i studien, detta kan inte jämföras med vad barnen i undersökningen säger, men det speglar deras syn.) Vi har valt att kalla dem för: Pedagog1 (P1), Pedagog 2 (P2) och Pedagog 3 (P3).

I sammanställningen av våra tre intervjuer upptäckte vi vissa gemensamma åsikter och tankar hos pedagogerna. En av dessa tankar handlar om just föräldrarollen i dagens samhälle. De menade att det idag kan vara svårt att sätta gränser för sina barn på grund av flera olika anledningar. Dels för att de inte skall passa in i samhällets normer om de inte får den leksaken som för tillfället de flesta andra barn har. Det kunde även bero på att föräldrarna i större utsträckning försöker köpa bekräftelse till barnet, både på grund av att man vill vinna barnets kärlek och för att bevisa sin egen kärlek till barnet.

Osäkerheten som P1 menar att många föräldrar känner idag inför sin föräldraroll kan komma från all den information och alla de ”sanningar” som finns idag om hur man är en bra förälder. Samhället nästintill bombarderar oss med olika tv-program, böcker, tidningar, metoder och kurser i föräldraskap.

P1 menade även att familjestrukturen ser annorlunda ut idag om man jämför med när pedagogen själv var liten. Idag är det inte helt ovanligt att man har två mammor och två pappor och till och med två olika hem. Detta kan leda till att barnet utnyttjar situationen för att få mer saker. P1 menar även att barn är mästare på att spela på föräldrarnas känslor för att få som de vill.

En annan gemensam nämnare som samtliga pedagoger tog upp var att när det gäller konsumtion av leksaker, är det ofta den äldre generationen som förser barnen med dessa. De menar att på grund av morföräldrarnas och farföräldrarnas ofta goda ekonomi, har de

möjligheten att köpa saker till sina barnbarn som de själva inte kunde ge till sina barn eller fick uppleva under sin barndomstid.

P3 tog upp att hon hört en kvinna som sagt att ”barn leker med det man matar dem med”. På frågan om när tror du att barn börjar bli medvetna om konsumtion och börjar vilja ha saker svarade P2: ”Ta, tar du med dem till en leksaksaffär så är det ju klart att de vill ha det och då kan det ju börja i två års ålder liksom, då ser dem ju någonting och då vill dem ju absolut ha det, men det är ju föräldrarna som får bestämma liksom.”

P2 talar om hur man som förälder kanske kan ha svårt att motstå att köpa något som man vet att ens barn skulle uppskatta. P3 tar upp i sin intervju att när man har den ekonomiska möjligheten att konsumera är det lätt att glömma bort hur ens inköp kan påverka barnen. Att barnen kan identifiera sig och bekräftas av de saker de får och känslan kring varför de får det. Något liknande tar P1 upp gällande hur vi som föräldrar underhåller och serverar barnen med saker som det egentligen inte behöver eller klarar av på egen hand.

I intervjuerna är pedagogerna ganska samstämmiga när det gäller att det som vi vuxna tycker är kreativitet och fantasi, kanske bör ifrågasättas. Vi tycker som vuxna ofta att kreativitet ligger i olika aktiviteter där barnen skapar sin lek utan massa färdiga lekverktyg. De får använda sig av sin fantasi för att skapa sin egen lek, den är inte på förhand konstruerad av leksaksindustrin. Den har inget konsumtionssyfte. Olika sorts pyssel eller målning och liknande är även något som vi vuxna gärna ser som kreativt, det vill säga skapande utifrån något annat än en färdig mall. Pedagogerna menar på att det finns två olika perspektiv på kreativitet, ett vuxen- och ett barnperspektiv.

P2 säger att det här med kreativitet när det gäller tekniska prylar som till exempel dataspel, kan vara stimulerande för en viss sorts kreativitet, men är inte särskilt positivt för det sociala samspelet. Detsamma talar P1 om, när sonen sitter och spelar Nintendo DS med en kompis bredvid sig, de umgås, men det sociala samspelet blir lidande och åsidosatt. P3 har samma grundtanke och syn, men går mer in på barnet som individ, P3 talar om att alla barn har inte leken med sig av sin natur utan behöver ibland hjälp för att finna den, medan andra finner den direkt, därför kan det för dessa barn vara viktigt att man som pedagog stärker dem i det sociala samspelet som leken utgör. Här kan det alltså vara hämmande snarare än kreativt med för mycket IT.

Pedagogerna får även en fråga om leksakernas betydelse för barnens status och identitetsutveckling. Här refererar P2 till sin 10 åriga son som i skolan tycker att det är svårt att vara jämbördig med de andra eleverna i sin klass om han inte har samma saker som dem.

P2 säger: ”Men vissa barn, man ser det köper föräldrarna gärna, barnen blir lugna och det är ju dem som ställer till det med scener hemma tror dem för att dem inte har och inte får, så får de lite dåligt samvete och, ja det är klart att du skall få. Och så blir det jobbigt för andra föräldrar, dem blir lite tjurigare eller får för sig tjuriga den dan. Beror på så mycket, men helt klart så upplever dem sig som sämre om dem inte har och inte får”.

Pedagogerna får även svara på frågan om de tror att barnen är medvetna om pengars värde. Här svarar de att de tror att barnen främst är medvetna om vilka leksaker som är dyra och vilka som är mer ” slit och slängleksaker”, det vill säga de som är billigast. P3 trodde att barnen är väldigt medvetna om vad till exempel godis och snacks kostar eftersom många av

barnen där får själva gå och inhandla sitt fredagsmys. P2 säger att barnen hemma vet att det inte är någon idé att önska sig något när det står 999: - i prisrutan.

P1 säger att man kan jobba i förskolan med att medvetandegöra för barnen om vad saker och ting kostar, genom att dela med sig av hur det var när man själv var liten och fick spara ihop till det man ville ha. Alla tre pedagoger tar upp hur man förlorar lite av magin kring att få något som man vill ha om man får det med en gång. Har man däremot fått spara och vänta eller önska sig det, tror de att uppskattningen av saken blir större.

Vad är det som påverkar barn att konsumera? Här fick vi lite olika svar, men alla var överens om att tv med sin reklam och media över huvud taget, påverkar barnen att vilja ha olika produkter som de stora leksaksindustrierna tillverkar. P1 tog även upp att man tagit till sig nya högtider som till exempel Halloween, för att öka försäljningen och behovet av att konsumera. De stora industrierna tillverkar leksaker som marknadsförs och sprids bland barnen och detta skapar ett behov: man måste ha just de leksakerna för att kunna vara med i leksakskulturen som råder där man är. Till exempel Pokémon eller puttekulor som varit stort i perioder bland barnen. Här är barnen själva med och skapar behoven, eftersom det är de som använder sig av det materiella tinget (puttekula eller Pokémon, etc.) och skapar en kultur kring det, men för att kunna möjliggöra denna kultur måste föräldrarna eller andra vuxna kring barnen vara involverade.

Vi frågade hur man kunde arbeta med att öka barnens medvetande kring konsumtion, påverkan (t.ex. reklam) och miljötänkande. Pedagogerna var ganska överens om att det krävs ett samarbete mellan förskola/skola och föräldrar och att hur medvetna barnen är kring dessa frågor, är beroende på vad de fått med sig hemifrån. Enligt P1 får man ett vidgat perspektiv när man arbetar som pedagog och det kan falla sig mer naturligt för en pedagog att tänka kring dessa frågor. Det är inte lika självklart att reflektera kring dessa frågor som förälder, menar P1.

När det gäller hur de olika miljöerna som pedagogerna arbetar i skiljer sig åt (höghusområde/villaområde), menar P1 att man i villaområdet kanske är ute mer och leker i naturen, på ett mer varierat sätt, medan man i höghusområdet kanske bara har sin lekplats eller lilla skogsdunge att leka i. P1 menar därför att barnens lekar påverkas även av den miljö de befinner sig i. Påverkan av miljön tar även P2 upp gällande reklam, i det villaområde som P2 bor och arbetar i, möter barnen inte lika mycket reklam som till exempel barn som dagligen åker spårvagn och befinner sig i en mer utpräglad stadsmiljö.

Samhällskulturen som råder idag påverkar familjernas konsumtion och detta påverkar i sin tur den rådande praxisen i förskola/skola. Detta är samtliga pedagoger överens om.

3. ANALYS

I vår studie undersöktes hur väl införstådda barnen verkade vara när det gäller tingets (leksakens) värde och dess kostnad. Detta undersökte vi eftersom det är av relevans för hur barnens värdegrund ser ut i denna fråga. I värdegrunden ingår bland annat moral, etik, empati och förståelse för människors olika villkor. Som vi skrivit tidigare, verkar status kring en leksak inte bygga lika mycket på kostnaden av en leksak, utan på kvantiteten. Det ligger högre

status i att ha många av något och ovanliga sorter av en specifik leksak. Ett exempel på detta kan vara leksaksbilar, puttekulor eller Pokémonkort.

När man tittar på barnens svar, ser man att barnen vet på ett ungefär var pengarna kommer från, men när det gäller hur mycket deras favoritleksak kostade, var det många som inte visste. De behövde mycket hjälp för att kunna ge ett svar. Om frågan hade ställts på ett annat sätt, till exempel vad de önskar sig i present och vad de tror att den saken kostar, så kanske de hade varit mer medvetna om kostnaden.

När det gäller var pengar kommer ifrån verkar barnen vara något medvetna om att det för deras del finns begränsat med pengar. Generellt har barnen i vår studie en mycket liten insyn i hur pengar kommer in på banken och det var få som kopplade pengarnas insättning på banken med föräldrarnas arbete. Vad som framgick i intervjuerna med pedagogerna var dock att barnen utifrån sitt egna perspektiv har ganska bra koll på vad saker kostar, så länge det rör små saker som de själva har erfarenhet av att konsumera, t.ex. godis, chips, puttekulor och så vidare.

Pedagogerna trodde att barnen var införstådda med vad som var en billig leksak och vad som var en dyr. En av pedagogerna sa att om det står en hög siffra nedanför leksaken i leksakskatalogen, var det ingen idé att önska sig den. En annan menade att man kan hjälpa barnet att värdesätta saker högre om man får spara ihop till dem själv och att man kan dela med sig av sina erfarenheter angående frågan.

Här kan man koppla pedagogens tanke till ett exempel i Barbro Johanssons bok *Barn i konsumtionssamhället* (2005, kap. 2), där hon tar upp de olika anledningarna om varför föräldrar gör som de gör när de hanterar frågan kring barns ekonomi. Pedagogens tanke kring denna fråga är dels det pedagogiska, men även det sociala skälet. Barnet får lära sig något om ekonomi och pengars värde samtidigt som relationen mellan barnet och den vuxne stärks.

När det gäller ansvarstagande tar Ellneby (2005, s. 13) upp ett exempel på hur man idag som förälder underlättar vissa vardagliga rutiner genom teknologin, där man som förälder exempelvis ger en mobiltelefon till barnet så att man alltid får tag på det, när man istället kan sätta en klocka på armen så att barnet får lära sig eget ansvar och klockan. Detta talar även P1 om och säger att vi idag serverar barnen mer än vad vi egentligen behöver. Både P1 och Ellneby menar på att vi idag som föräldrar i ett stressigt samhälle glömmer av att lära barnen självständighet.

Idag har teknologin haft en snabb utveckling även när det kommer till barn och ungdomsmarknaden. Istället för att leka med varandra har leken numera ersatts av teknologins redskap där leken mer blir en isolerad aktivitet, detta har blivit ett sätt att umgås menar P1. Detta talar även P2 om och menar att det kan vara stimulerande för en viss sorts kreativitet, men inte särskilt positivt för det sociala samspelet. Här kan man också knyta an till Vygotskijs teorier om hur vi lär oss genom det sociala samspelet med varandra (Vygotskij, 1995, kap. 1 och 2).

När vi frågade pedagogerna trodde de att leksaker har en betydelse i de flesta barns lek, men att barnen lika gärna kunde leka med vad som helst. P3 sade att barn leker med det de blir matade med. Detta är något som även tas upp i boken *Leksakernas virtuella värld* (Hangaard Rasmussen, 2002). Här beskriver författaren hur en leksak blir till en leksak i kraft av att barnet skapar den. En leksak kan alltså vara vad som helst som genom barnets fantasi blir till

något annat. Detta kan man även koppla till Vygotskijs teorier om vikten av att barnet använder sig av sitt eget skapande, sin fantasi och kreativitet och genom detta banar väg för framtida färdigheter (Vygotskij, 1995, kap. 1 och 2).

Vygotskijs ZPD som vi beskrivit tidigare kan exemplifieras av det som P3 talar om i sin intervju gällande att man måste stötta vissa barn i leken. Leksakerna kan för vissa barn vara det redskap som den mera erfarna kan stötta barnet med in i det sociala samspelet. I *Leksakernas virtuella värld* beskriver Hangaard Rasmussen hur barnen skapar sina lekvärldar kring leksaker och lär varandra hur leksakerna skall användas i förskola och skola (2002, Essä 4) Här skapas ett behov av konsumtion av leksaker, eftersom det mer eller mindre ingår i barnens kulturella miljö. Leksaker är i sig en kultur som skapas och omskapas av barnen och industrin och som alltid finns i barnens närhet.

Hur viktigt är det då med leksaker i barnens sociala tillvaro, enligt barnen själva? I resultatet framgick det att den största andelen barn värderade sina vänner högre än sina leksaker. Trots detta antar många vuxna att konsumtion av leksaker stimulerar barnets kreativitet och lust att leka.

Studien visade att barns konsumtion ofta bestäms av någon annan än barnet själv och då i största del av någon utanför den närmsta familjen, som till exempel mor och farföräldrar. Detta skriver även Barbro Johansson om, hon menar att det är förvånansvärt hur stor del av barns konsumtion som avgörs av andra vuxna än barnets föräldrar (2005, s. 20). Detta är något som samtliga pedagoger tar upp i intervjuerna. Både pedagogerna och boken talar om att den äldre generationen idag ofta har det gott ställt och vill möjliggöra för barnen att få det de själva aldrig fick som barn. P3 säger i sin intervju att de vuxna som finns runt om barnet förmodligen inte reflekterar över hur deras inköp kan påverka barnet. P3 säger även i frågan om konsumtionen påverkar barnens identitetsutveckling, att det kanske handlar om känslan kring varför man får något, snarare än vad man får:

Asså jag tänker identiteten, den blir ju vem man speglar sig mot, vem de e jag speglar mig i, vem e jag? De jag får bekräftat av de jag ser i nån annan. Så om man känner sig bekräftad av dom saker man får av sin förälder eller dom man får saker ifrån, så kanske att det kan påverka ens identitet. Men liksom inte, inte liksom saken i sig, utan känslan runt omkring det man får och varför man får det. Tror jag.

Resultatet av studien visar (både enkätundersökningen och intervjuerna) att det var vid olika högtider som barnen huvudsakligen fick nya leksaker. Vid dessa tillfällen öppnas det upp för andra vuxna än de närmsta runt barnet att indirekt bidra till barnets konsumtion. Johansson (2005, kap. 5) menar att det är många som måste ta sitt ansvar för att förhindra skadliga konsekvenser som konsumtionen kan medföra. Hon säger att det krävs en politisk diskussion kring ämnet för att få ett globalt perspektiv på dessa frågor.

I perspektivet hållbar utveckling som undersöktes lite ytligt, framkom det från barnen att de allra flesta sparade sina leksaker eller gav bort dem när de tröttnat på dem.

Barbro Johansson (2005) och Ylva Ellneby (2005) har många gemensamma tankar kring barns uppväxt i ett samhälle styrt av media och IT, men medan Johansson belyser mer om barns identifikation till tinget, vill Ellneby belysa omsorgsbiten. P1 säger i sin intervju att det idag råder en viss osäkerhet bland föräldrar på grund av det stora utbud som finns tillgängligt av tankar och teorier om vad som är ett bra föräldraskap. Som Von Wright talar om, har vi

idag ett samhälle som styrs till stor del av industrin och dess verkningar (1986). Med (oftast) två förvärvsarbetande föräldrar kan dagens barn spendera större delen av sin dag i en institutionell miljö (som förskola och skola utgör). Von Wrights teorier verkar till viss mån stämma överens med pedagogernas erfarenheter och tankar kring föräldraskap och uppfostran i dagens samhälle, som P1 nämner i intervjun angående föräldrars osäkerhet kring föräldrarollen.

I den nya läroplanen för skolan, *Lgr11*, står att skolan skall främja elevers eget tänkande och deras idéer för att gynna framtida entreprenörskap. Här kan man finna spår av det elitistiska tänkande kring människor som Von Wright talar om (1986, s. 86).

FN:s Barnkonvention (1989) tar upp motsatsen, dess genomgripande syfte är att varje barn har rätt till ett liv med kvalitet som säkerställer dess utveckling och som ger dem en chans att uppnå samma som alla andra barn i det samhället. Alla barn skall få ta en likvärdig plats i samhället oavsett bakgrund och förutsättningar. Det elitistiska tänkandet är raka motsatsen till detta.

En annan författare som tar upp detta är Seija Wellros (1998). Hon pratar om socialisationsprocessen som uppstår i alla sammanhang där det finns människor inblandade. Socialisationsprocessen har många likheter med Vygotskijs socialisationsteori. Dessa likheter är bland annat att vi människor lär oss i interaktion med varandra.

Wellros skriver om hur vi delar in människor i kategorier, vi och dem, men hur alla människor gemensamt strävar mot samma mål, att lyckas. Den grundande delen i socialisationsprocessen är språket, genom detta bildas den sociala identiteten. När kommunikation uppstår mellan oss individer, skapas det ett nytt tankemönster och det är genom detta tankemönster som nya normer och värderingar grundas.

Om det elitistiska samhället uppstår som Von Wright (1986) talar om, förstärks dessa två kategorier som Wellros (1998) tar upp, vi och dem blir ett sätt att skärma oss från varandra.

När vi tittar på Karin Normans bok *Kulturella föreställningar om barn* (1996) ser vi att författaren beskriver ett samhälle som ser på barn som något man bör skydda och vars naturliga form och utveckling sker bäst genom lek och utbildning. Barn skall inte arbeta och befinner sig till största delen av sin vardag i en institutionell miljö där de genom antingen lek eller utbildning utvecklas för att så småningom bli till en duglig människa som arbetar för sin brödföda.

Norman menar även att vi genom det industriella moderna samhället inte lägger lika stor vikt vid släktskap med varandra utan vid vänskap. Våra vänner speglar vår sociala status, men som familj är vi ganska isolerade. Som tidigare nämnts i texten angående föräldrarnas osäkerhet inför sin roll, kan detta vara en bidragande faktor till detta. Som Norman skriver är barn den kategori av människor som oftast blir utsatta för (av samhälle, media, etc.) olika teorier och utövande av vad man tror är bäst för dem. Man kan heller inte ta ut begreppet barn ur den kontext det befinner sig i eftersom barn, enligt Norman (1996), är en social grupp och synen på dem speglas genom de vuxna.

Barns etik och moral är något som formas utifrån den sociala kontext de befinner sig i enligt Johansson och Johansson (2003). Här kopplar författarna barns utveckling av dessa element till socialisationsteorin som tidigare omnämnts i texten genom Vygotskij (1995). Barn lär sig

etik och moral genom att imitera och kopiera det som deras omgivning gör, för att sedan förankra vissa av dessa moraliska beteenden hos sig själva och göra dem till sina egna. Dessa etiska och moraliska beteenden och tankar uppstår i familjen och förskolan/skolan. Detta skriver även Orlenius om i sin bok (2001) där han vill belysa vikten av hur vi som vuxna runt barnet skall fostra dem in i etiken och moralen som är viktiga element i dess värdegrund.

I och med *FN:s barnkonvention* (1989) har vi med resten av konventionsstaterna kommit överens om att barnets utbildning skall syfta till som tidigare nämnts i texten att:

[...] (c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;
(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar; [...]

(*FN:s barnkonvention* s. 28)

Även när det kommer till förskolans läroplan som grundar sig delvis på *FN:s Barnkonvention* (1989) står det som tidigare nämnts i texten ovan att:

Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser. Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder.

(Lpfö98 rev. 2010, s. 4)

I analysen kan man se en röd tråd när det gäller barns konsumtion, där den primära delen visar på att det är de vuxna runt omkring barnet som inviger barnen till konsumtion. Den direkta konsumtionen som barn är involverade i är mindre än den indirekta konsumtionen som involverar de vuxna runt om barnen. Under framväxten av det empiriska materialet framhävs därför de vuxnas röst starkare än barnens. Vi kommer därför ta upp detta vidare i vår slutdiskussion.

4. SLUTDISKUSSION

4.1 Vad kommer barnens inställning till konsumtion från?

När vi valde att skriva om barns konsumtion trodde vi att vi skulle få ett helt annat resultat än vad vi fick. Vi trodde att barn var mer involverade i den konsumtion som sker och att deras önskemål överlag styrde familjens inköp. Det som framgick i studien var att de vuxnas föreställningar om barnens önskemål var det som styrde. Barnet är med i konsumtionsmönstret men är inte det styrande elementet i det.

Vi fann även en skillnad i konsumtionsmönstret mellan vårdnadshavarna/föräldrarna och andra vuxna kring barnet. Denna skillnad var att föräldrarna hade mer restriktioner kring

konsumtionen av leksaker för barnet, medan de andra vuxna, till exempel mor- eller farföräldrar, köpte mer det som barnen ville ha, för att ge dem möjlighet att få det som de själva aldrig fick. Föräldrarna verkade ha mer insikt än de andra vuxna runtomkring barnet i hur konsumtionen kan påverka barnet. De föräldrar som vi utgår från när vi skriver detta är våra egna bekanta och de intervjuade pedagogerna när de svarar utifrån sitt föräldraperspektiv.

Vi mötte under skrivandets gång, flera föräldrar i vår bekantskapskrets som, så här i juletider, talar om hur påfrestande de upplever det att andra vuxna kring deras barn inte kan respektera deras önskan om att minimera antalet gåvor. Dessa föräldrar menar att det blir för mycket för barnen och för överdrivet, det räcker med en liten sak och om man ändå vill ge något mer är det bättre att köpa något som barnet verkligen behöver, till exempel ett par skor eller liknande.

Att den äldre generationen skämmer bort sina barnbarn och konsumerar för deras räkning, är något som både pedagogerna i studien och Johansson (2005) talar om. Om vi kopplar detta till Normans bok (1996) där hon talar om kulturella föreställningar om barn, kan man säga att den bild som den äldre generationen har av barns behov är en föreställning som inte nödvändigtvis behöver stämma överens med verkligheten. Vi kommer då att tänka på det som P3 sa i sin intervju att ”Barn leker med det man matar dem med”.

4.2 Vuxnas inflytande på barns konsumtion

Meningen med följande frågor och resonemang är inte att öppna upp till en ny fråga i vår undersökning, men under skrivandets gång har dessa frågor blivit mer och mer påtagliga och de kan öppna upp för framtida studier och resonemang som blir användbara i vårt arbete som pedagoger. Därför har vi valt att trots detta ta upp dem.

Då frågar vi oss varför den äldre generationen idag är i så stort behov av att ge bort presenter till sina barnbarn? Kanske det beror på just att, de var så hårt hållna i sin barnroll att de inte fick ge utlopp för sin kreativa sida som alla barn mer eller mindre har. Och genom denna begränsning av det kreativa äntligen kan få ge utlopp för det på äldre dagar när de har chansen. Denna generation har ofta vuxit upp i en annan barnkultur där barnen sågs mer som en tillgång när det gäller arbetskraft än dagens syn på barn, där barnet är en egen individ som skall utvecklas genom lek och utbildning (Norman, 1996).

Var går gränsen för vad man kan och får ge någon annans barn? Detta är en fråga som känns viktig. Eftersom studien och forskningen visar att det är i huvudsak någon annan än barnets vårdnadshavare och barnet som konsumerar, kan det vara av intresse att diskutera vad detta grundar sig i. Här finner vi ett problem som man kan härröra till vår empatiska förmåga. Det gäller att kunna ta varandras perspektiv och respektera varandras gränser. Samtidigt har släktstrukturerna i vårt samhälle, som vi tidigare tagit upp, förändrats. Vi umgås inte lika mycket med vår egen släkt längre på samma sätt, kanske har då den materialistiska styrningen tagit över relationerna och blivit det enda sättet för oss att umgås. Som vi diskuterat tidigare skiljer sig synen på barn och barndom åt beroende på vilken generation du tillhör. Detta kan förklara de skillnader som finns i synen på barn och föreställningar om vad de behöver.

Vi har tidigare tagit upp en artikel i Metro som handlar om att barn idag har så späckade scheman på fritiden med olika styrda aktiviteter att de knappt hinner eller orkar umgås med sina vänner (http://metropoint.metro.lu/20100930_Goteborg.pdf, 101210). Här kan vi även återkoppla till det som Norman (1996) beskriver angående barns uppväxt idag. Norman menar att barn idag växer upp huvudsakligen i en institutionell miljö och barn skall fostras till dugliga medlemmar i samhället genom lek och utbildning. Här ser vi en fara för hur ansvaret för barnens uppfostran och värdegrund läggs mer och mer på skolan och andra institutionella miljöer, eftersom barnen spenderar större delen av sin vardag där. Det som Ellneby (2005) talar om angående mobiltelefonen, att vi idag ger våra barn en mobiltelefon istället för en nyckel som de kan använda själva, kan man koppla till synen på barn, där vi tar bort möjligheten för dem att lära sig ta eget ansvar.

Ytterligare en fara med en alltför institutionaliserad tillvaro är att barnen missar den fysiska kontakten med varandra när de inte orkar leka och spenderar sin lediga tid framför tv eller dator. Här blir den sociala interaktionen lidande. Det som Vygotskij (1995) talar om i sin socialisationsteori, om att vi lär oss i interaktion med varandra, bygger på en fysisk kontakt som idag mer och mer åsidosätts. Med detta menar vi att om den fysiska kontakten åsidosätts för mycket, kan det bli svårt att i slutändan lära sig att läsa av människors signaler (kroppsspråk, subtila språk). Genom detta kan vår förmåga till empati tyna bort.

Vi lever i ett samhälle där människan överlag styrs av yttre attribut och uppmuntras till att utveckla sig själv och bana sin egen väg genom livet utan att tänka på vad detta kan få för konsekvenser för de människor som finns i din närhet. Ett exempel på en sådan konsekvens kan vara hur barn tillbringar större delen av sin vakna tid i en institutionell miljö för att föräldrarnas krav på sig själva att lyckas med både karriär och familjeliv stärks av det samhälle vi lever i. Vi ser tendenser i vår verksamhet att det är barnen som blir lidande till fördel för karriären. Det blir en ond cirkel där man vill vara med sina barn men samtidigt känner ett krav på att prestera väl i sin yrkesroll för att kunna uppnå samhällets krav på att materialistiskt lyckas och infinna sig i den hegemoniska praxisen.

Von Wright talar om hur intressant frågan om välbefinnande är. Om alla människor i världen skall få samma materiella möjligheter, vad blir konsekvenserna (1986, s. 130-132)? Så länge man själv slipper ge upp några av de materiella ting och möjligheter vi har i vårt samhälle som till exempel tv, bilar, kläder och så vidare, kan man tycka att det är en självklarhet att alla skall få samma möjlighet till detta. Men om du själv måste ge upp vissa av dessa möjligheter, blir det en helt annan fråga. Ändå är det detta som måste ske för att möjliggöra för en hållbar utveckling som gynnar hela världen ekonomiskt, ekologiskt och socialt.

4.3 Hållbar utveckling

Vi har under lärarutbildningen, fått ta del av en kurs i hållbar utveckling, som syftade till att vidga vårt perspektiv i denna fråga. Detta är något som man som lärare eller pedagog *skall* arbeta med i skola och förskola. Det är viktigt att ständigt vara ajour med vad som händer i denna fråga och utarbeta olika sätt att jobba med detta.

I vår studie undrade vi lite över hur medvetna barnen är i frågan om leksakernas värde och vad de gjorde med leksakerna när de tröttnat på dem. Detta frågade vi för att få en bild av hur medvetna barnen är i ekonomiska frågor. Förståelse för pengars värde och hållbar utveckling

ligger nära varandra och för att barnen skall kunna få ett globalt perspektiv, måste de först få ett perspektiv som ligger nära deras egna erfarenheter. Samtidigt frågade vi pedagogerna hur medvetna *de* trodde att barnen var när det gäller hållbar utveckling. På P1's förskola trodde P1 att barnen var medvetna om vad deras leksaker kostar, i alla fall de äldre barnen. Detta grundar sig lite i att P1's egna barn hade fått en förförståelse i vad som är dyra och billiga leksaker. P2 och P3 tar även upp denna fråga och menar att barnen kan skilja på dyra leksaker och billiga "slitochsläng"-leksaker.

De tror att barnen har överlag en känsla för vad som är mycket pengar, ett exempel som P2 tar upp är hur sonen (5år) vet att det inte är någon idé att önska sig något med en stor summa under bilden. Detta tyder på att barnen vet vad som är en stor summa pengar, men när de skulle uppskatta hur mycket deras egna leksaker kostar i vår enkätstudie, hade de ingen aning, utan behövde hjälp med denna fråga (som tidigare nämnts).

Vi tror att hållbar utveckling kan vara ett bra ämne att arbeta med i skola och förskola för att synliggöra tingets värde och återskapa magin kring att få något. Denna uppskattning, menar vi, kommer när man själv får spara ihop till saken och inte får sin önskan uppfylld med en gång. Det är bra att få lägga lite egen energi på att spara ihop till saken man vill ha. Man får genom detta en känsla för sakens värde, den energi du själv lagt ned på att få saken, gör att saken får en annan innebörd.

4.4 Kan barns upplevelse av status i gruppen/samhället avgöras av vad de äger och har?

Frågan om konsumtion bli inte lättare att lösa genom att vi lever i ett samhälle som styrs av yttre attribut som media, tidningar, reklam, internet och påtryckningar från dem runtomkring oss, till exempel vänner eller klasskamrater. P2 talar om sin 10 åriga son i sin intervju där han upplever just detta grupstryck på sin skola, där hans klasskamrater har de senaste prylarna inom teknikens värld. P2 försöker då problematisera frågan genom att föreslå att han kanske skall umgås med andra klasskamrater istället. P2 vill belysa vikten av vad sann vänskap är och menar att riktiga vänner bryr sig inte om vad man har och inte har. Dessa prylar blir till ett ytligt identifikationsredskap. Här kan vi se den materiella styrningen i samhället, där tinget blir till en biljett in till den sociala gruppen du vill vara med i.

När det gäller fantasi och kreativitet hos barnet är det viktigt att de får använda sig av denna, dagens leksaker är i mångt och mycket utformade så att barnet inte skall behöva anstränga sig i sin lek. Exempel på detta är TV-spel, dataprogram, leksaker som gör att du genom innehavet av dessa blir till en filmkaraktär eller liknande. Detta kan vi även koppla till Vygotskij (1995) som menar att barnets fantasi utvecklas genom vardagssituationer då de själva får skapa sin lek, de måste själva erövra sina erfarenheter och upplevelser. De måste göra en egen tolkning av den karaktär de vill prova och inte bara imitera en exakt kopia. Barnet behöver förankra kunskapen i sin egen erfarenhetsvärld. En av grundstenarna som vi får med oss från lärarutbildningen är att man skall se till den lärandes perspektiv och utgå från det som pedagog.

I utformningen av den "nya skolan" ser vi (författarna) en tendens till att man uppmuntrar barnen till att vara det de producerar och presterar. Man inriktar sig på och värdesätter en viss typ av kunskap till bekostnaden av annan kunskap. Ett exempel på detta är vad vi tidigare

nämnt står under rubriken ”Skolans uppdrag” i *Lgr11* att: skolan skall främja elevers eget tänkande och deras idéer för att gynna framtida entreprenörskap. Även detta kan kopplas till Von Wright och hans rädsla för ett elitistiskt tänkande kring människan.

De materialistiska verkningarna på samhället som Von Wright (1986, s.151) talar om, att du värderas efter vad du har, eller i detta fall snarare efter vad dina föräldrar kan och vill ge dig i materiell egendom, är även vad som sägs i dokumentärfilmen *Köpgalna barn* (http://svtplay.se/v/2262403/dokumentarfilm/kopgalna_barn?cb%2Ca1364145%2C1%2Cf%2C-1%2Fpb%2Ca1364142%2C1%2Cf%2C-1%2Fpl%2Cv%2C%2C2260955%2Fsb%2Cp115254%2C1%2Cf%2C-1,101210).

I dokumentären säger de att barn identifierar sig med vad de äger och har: ”Man är det man köper. Man är det man har. Man är det man äger.”

I dokumentären diskuteras en oro över barnens konsumtion som en värdegrund där de sätter ett värde på sig själva och varandra genom vad de äger och konsumerar. Reklamen i USA är riktad på ett sätt som säger till barnen att om du äger detta så är du ”cool”. Den visar för barnen att det är genom konsumtionen som man blir till någon. Du är vad du konsumerar. Detta stämmer överens med Von Wrights teorier om den materiella styrningens intrång i värdegrunden (1986, s. 130-132).

P3 pratar om att det är den vuxna som ger barnet saker som även förmedlar känslan kring varför man får den. Detta tror pedagogen kan inverka på barnets identitetsutveckling och även här kan vi dra en parallell till samma citat som ovan från dokumentären *Köpgalna barn* om att man är det man köper, o.s.v.

I dokumentären pratas det även om den ekonomiska biten, där de tar upp om hur saken/leksaken utvecklats till mer avancerad tillverkning från vad det tidigare fanns och genom detta leder till högre priser. De talar om när ”My first Sony” kom ut på marknaden som var en leksak där barnet kunde sjunga i en mick med instrumental musik som spelades upp på ett kassett band till idag där barnet har en iPod av senaste modell. De talar då om vart gränser går när det kommer till hur man som förälder begränsar sig i sitt konsumerande för barnets räkning, de menar att det har vuxit fram en osäkerhet kring föräldrarollen. Detta är även något som resultatet av våra intervjuer genererade.

I det alltmer framträdande konsumtionssamhället växer en rädsla fram hos föräldrarna att deras barn skall bli understimulerade genom att de inte får ta del av den senaste tekniken i form av dataspel, TV program, Internet, mobiltelefoner, m.m. Vi får se ett klipp från samma dokumentär som ovan från en reklam där modern säger till sin son (ca.12 år gammal) att: om du inte spelar detta spel, kommer du missa dina chanser att komma in på universitetet.

Vi upplever att leksakerna idag mer syftar till att färga av sig på barnet, de är färdigproducerade och har redan ett bestämt syfte, rollen är redan skriven. Förut kunde barnet i större utsträckning färga av sin personlighet och roll på tinget, idag är denna roll oftare förprogrammerad. Ett exempel är alla leksaker som är kopplade till filmer och dess stora industri med dockor och liknande. Vi frågar oss även när det gäller barnets identitetsutveckling, hur barnet skall kunna utveckla en stabil självbild (självkänsla och självförtroende) när samhället hela tiden uppmuntrar oss till av vara någon annan?

När det kommer till vår empatiska förmåga undrar vi hur vi skall kunna vara empatiska om vi inte är säkra på våra egna värderingar och har provat olika roller som vi kan sätta oss in i. Det är genom rolleken och dess process som du lär känna dig själv, skapar dina sanna värderingar och växer in i din identitet. Genom att du lär känna dig själv kan du lära dig känna med andra (empati) och sätta dig in i deras upplevelse och livssituation.

Den bild som media målar upp för oss om hur vi ska vara, se ut och vad vi skall syssla med för att uppnå sann lycka ger en falsk bild av verkligheten, världen är inte en film. Även om vi är medvetna om att rollekar är avgörande för barns identitetsutveckling, menar vi att dessa rollekar blir mer och mer färdigproducerade och vi förlorar då en viktig bit i identitetsutvecklingen, den roll som är byggd på unika människor i barnets närhet. För att barnen skall kunna utveckla en egen unik personlighet/identitet måste de få chansen till att hitta sitt eget uttryck för de roller som de provar.

Även föräldrarollen och alla krav kring denna, som vi skrivit om tidigare, bygger idag mycket på den bild som media och samhället målar upp. Det finns en uppsjö av olika idéer och tankar kring föräldrarollen och att vara förälder idag är något som starkt kopplas till prestation. Du skall prestera både på ditt jobb, alltså göra karriär, och vara hemma och ha en utopisk familjesituation. Dessa krav går inte riktigt ihop, du kan inte ge 100 % i allt du företar dig. Det är ett omänskligt krav som närmast liknar science fiction där mänskliga släktet förvandlas till en mutantliknande art. Precis som på film.

4.5 Vad får barnens konsumtion för konsekvenser?

Under undersökningen och skrivandets gång fann vi två olika perspektiv, som vi tidigare nämnt i texten. Dessa två är den vuxnes och barnets perspektiv. Vi fann att barnets röst överröstades av den vuxnas och slutsatsen vi drog av detta var att det inte är barnens konsumtion som ger några konsekvenser. Vi fick därför utgå mer från den vuxnes perspektiv. Vi ville och försökte lyfta barnets röst, men det föll sig så att den vuxnes röst hördes mest och genomsyrade alla frågor i vår undersökning. Detta tycker vi är ett tydligt tecken på vem det är som styr konsumtionen. Detta är även intressant utifrån ett globalt perspektiv.

Johansson (2005, kap. 5) skriver om att vi måste starta en global politisk diskussion och att detta är vad som är nödvändigt för att komma tillrätta med alla problem kring barns konsumtion och bombarderingen av reklam riktad mot barn. Om inte alla länder är överens och har samma förhållningssätt i frågan, kan de stora företagen hela tiden finna nya kryphål för att komma undan de regler och lagar som finns för att reglera reklamen och konsumtionen riktad mot barn. Om man går till FN:s barnkonvention kan man tydligt se dessa element i deras arbete. Barnkonventionen vill lyfta fram barnets röst och rättigheter i samhället och låta dem få ta lika stor plats som vuxna. Barnkonventionen strävar efter ett samhälle byggt på demokratins grunder oavsett nationell tillhörighet. ”Alla barn har rätt till liv och utveckling.” (Artikel 6, FN:s barnkonvention)

När det gäller oss vuxna runt omkring barnen är det viktigt att vi hela tiden prövar och granskar vår värdegrund. Vi måste medvetandegöra alla våra åsikter och fråga oss var de kommer från. När det kommer till barnets identitetsutveckling, tror vi att det är viktigt att

ifrågasätta syftet med våra gåvor. Vad symboliserar denna gåva, varför får barnet den och vad gör gåvan för skillnad i barnets liv? Var ligger sanningen i min motivation att ge bort saker till barnet? Ger jag barnet saker för att jag har dåligt samvete för min brist på uppmärksamhet till barnet eller finns det något sant syfte med gåvan?

Vi måste även vara ärliga i våra beteenden. Vi kan inte säga en sak till barnen och göra motsatsen själva. Man måste föregå med ett gott exempel, som vi skrivit innan kopierar barnen vad vi gör efterliknar detta beteende. Barnen blir de vuxnas spegel. Om vi tittar i denna spegel ser vi att det inte är barnen som konsumerar. Det är vi vuxna i barnens närhet.

Vi fascinerar av att Von Wrights tankar låg så långt före sin tid, särskilt när de så slående liknar det samhälle som vi lever i nu. Man kan ställa sig frågan om hur världen kommer att bli om vi fortsätter med den konsumtion som pågår just nu? Hur kommer världen se ut när våra barn vuxit upp? Von Wright kanske hade rätt i sina farhågor om att vi skapar vår egen undergång. Om vi inte finner några gränser för vår konsumtion och förändrar vår livsstil och värdegrund riskerar vi vuxna att radera våra barns framtid.

Hur skall vi som framtida pensionärer kunna känna en trygghet i att bli gamla och åldras i lugn och ro när vi själva inte kan bidra med den grundsten som krävs för att samhället skall bli stabilt, där tanken är att vi skall ge våra barn en värdegrund där empatin och demokratin är två starka grundstenar som bidrar till en harmonisk slutna cirkel.

5. FÖRFATTARNAS SLUTORD

Vi tror att vår studie kan hjälpa pedagoger att öppna ögonen för hur konsumtionen i samhället ser ut och hur detta kan påverka barnens värdegrund, deras syn på hållbar utveckling, samt inspirera dem till att förändra sitt eget förhållningssätt till detta. Om vi skulle göra om studien skulle vi utformat undersökningen bland barnen på ett annorlunda sätt och även inkluderat en mer genomgående studie på föräldrarnas syn på frågorna. Vi känner att studien har hjälpt oss att få upp ögonen för vår egen inställning till konsumtion och vi har upptäckt att det är lätt att bara köpa och köpa utan att tänka på konsekvenserna. Vi blir blinda av samhällets ständiga påtryckningar genom media och reklam, detta är en odemokratisk påverkan som riskerar att förgöra vår miljö, anser vi.

6. REFERENSER

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wägnerud, Lena, (2007), *Metodpraktikan- konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Nordstedts Juridik AB

Ellneby, Ylva, (2005), *Cyberungar eller vad barn verkligen behöver*, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Hangaard Rasmussen, Torben, (2002), *Leksakernas virtuella värld*, Lund: Studentlitteratur

Johansson, Barbro, (2005), *Barn i konsumtionssamhället*, Falun: Nordstedts Akademiska Förlag

Johansson, Barbro, Johansson, Eva (2003), *Etiska möten i skolan*, Stockholm: Liber AB

Norman, Karin, (1996), *Kulturella föreställningar om barn- ett socialantropologiskt perspektiv*, Rädda Barnen

Orlenius, Kennert, (2001), *Värdegrunden -finns den*, Stockholm: Runa förlag AB

Von Wright, Georg Henrik, (1986), *Vetenskapen och förnuftet*, Albert Bonniers Förlag

Vygotskij, S., Lev, (1995), *Fantasi och kreativitet i barndomen*, Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

Wellros, Seija, (1998), *Språk, kultur och social identitet*, Lund: Studentlitteratur

FN:s barnkonvention och styrdokument

Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF, <http://www.unicef.se/assets/barnkonventionen.pdf>

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94, Skolverket

Läroplan för förskolan Lpfö98, Skolverket

Del ur Lgr 11: Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: kapitel 1 och 2, Skolverket, http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/21/84/Lgr11_kap1_2.pdf

Läroplan för förskolan Lpfö 98 Reviderad 2010, Skolverket, <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Sekundära källor

<http://www.metro.se/2010/10/04/98533/sa-kan-en-dator-i-knat-rosta-din-hud/>

http://metropoint.metro.lu/20100930_Goteborg.pdf sidan 17

http://svtplay.se/v/2262403/dokumentarfilm/kopgalna_barn?cb%2Ca1364145%2C1%2Cf%2C-1%2Fpb%2Ca1364142%2C1%2Cf%2C-1%2Fpl%2Cv%2C%2C2260955%2Fsb%2Cp115254%2C1%2Cf%2C-1

7.BILAGOR

Enkätundersökning om barns konsumtionsvanor

Namn:

Kön:

Ålder:

Område:

1. Hur viktigt är det för dig att ha leksaker?

Inte viktigt Ganska Viktigt Jätteviktigt

2. Hur ofta leker du med leksaker?

Sällan Ibland Ofta

3. Har du mycket leksaker hemma?.....

4. Får du ofta nya leksaker?.....Hur ofta?.....

5. Hur får man pengar till att köpa leksaker?.....

6. Får du veckopeng?.....

7. Hur mycket får du i veckopeng?.....

8. Behöver du göra något för att få din veckopeng?

Vad?.....

9. Vad köper du för din veckopeng?.....

10. Vad leker du helst med, dina kompisar eller dina leksaker?.....

11. Har dina kompisar lika mycket leksaker som dig?.....

12. Behöver du många olika leksaker för att det ska vara roligt att leka med dem?.....

13. Vad händer med dina leksaker efter att du har tröttnat på dem?.....

.....
.....

14. Vad har du för favoritleksak?.....

.....

15. Hur mycket tror du att den kostade?.....

.....

16. Vad leker du helst med när du är på förskolan/i skolan?.....

.....
.....

17. Vad leker du helst med när du är hemma?.....

.....

Tack för hjälpen! Petra och Camilla

Intervjuguide

Namn: Ålder: Kön:

Examensår: Åldersgrupp på barnen i verksamheten:

Egna barn:

Tankar kring konsumtion:

- Hur tror du att barns konsumtionsvanor har förändrats de senaste 10 åren?
- Vad tror du att det beror på?
- Hur tror du att detta påverkar barnens syn på: Sakens värde, Tankar kring miljön, Varandra/Vänskap?
- Hur tror du att det påverkar deras Kultur/Kreativitet?
- Hur väl införstådda upplever du att barnen är när det gäller pengars värde?
- Läggs det mycket pengar på leksaker i verksamheten?
- Pratas det mycket om leksaker bland barnen?
- Vad har leksaken för status hos/ bland barnen?
- Tror du att leksaker är avgörande för barns lek?

Kreativitet?

Identitetsutveckling?

- Eller hur viktigt tror du att det är för dessa saker?
- Upplever du att det har blivit mer så att deras lekar har blivit centrerade kring leksaker än vad det var för tio, tjugo år sen? På vilket sätt?

Det kommer att tillkomma några fler frågor beroende på vad ni/du svarar. Detta är den intervjuguide som vi använder som utgångspunkt. Intervjun kommer även att spelas in om det är okej för dig/er. Detta är för att man alltid måste kunna redovisa sin källa i en uppsats, det är dock inte något som kommer att stå i sin helhet i uppsatsen, utan finns som en bilaga som kan begäras ut av examinatorn.

